

М. О. Ющук, аспірант кафедри державознавства, права та європейської інтеграції Навчального-наукового інституту публічної служби
Державного університету «Одеська політехніка»

СУЧАСНЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу та дослідженню сучасного інвестиційного законодавства України, як одного з ефективних інструментів вдосконалення публічного управління інвестиційною діяльністю. В процесі даного дослідження використані наступні методи наукового пізнання, такі як: формально-юридичний метод, метод порівняння та метод системного аналізу.

В статті розглянуто систему національного інвестиційного законодавства України, надано опис його характерним особливостям, а також надано характеристику ключовим нормативно-правовим актам в цій сфері, зокрема таким як: Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон України «Про режим іноземного інвестування», Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та іншим. Акцентовано увагу на важливості систематизації законодавства в інвестиційній сфері, шляхом його кодифікації.

Запропоновано подальші шляхи вдосконалення національного інвестиційного законодавства, шляхом прийняття Інвестиційного Кодексу України, який повинен стати фундаментальним нормативно-правовим актом в сфері інвестиційної діяльності, норми якого будуть врегульовувати взаємовідносини між державою та бізнес-структурами, створювати прозору систему інвестування, сприяти створенню умов для трансформації інвестиційного клімату в Україні та для потужних капіталовкладень для іноземних інвесторів. Запропоновано орієнтовну структуру майбутнього Інвестиційного Кодексу України. Проаналізовано приклад зарубіжного досвіду систематизації інвестиційного законодавства, шляхом кодифікації.

Ключові слова: інвестиції, інвестування, інвестиційний клімат, інвестиційна діяльність, нормативно-правова база, інвестиційне законодавство, інвестиційний кодекс, кодифікація, систематизація законодавства, публічне управління, правове забезпечення інвестиційної діяльності, державно-приватне партнерство, бізнес-структури.

M. O. Yushchuk. Modern investment legislation as an effective mechanism of public management of investment processes in Ukraine

The article is devoted to the analysis and research of modern investment legislation of Ukraine, as one of the effective tools for improving the public management of investment activities. In the process of this study, the following methods of scientific knowledge were used, such as: the formal-legal method, the method of comparison, and the method of system analysis. The article presents the system of national investment legislation of Ukraine, provides a description of its characteristic features, and also provides a description of the key normative legal acts in this area, in particular such as: Law of Ukraine "On Investment Activities", Law of Ukraine "On Foreign Investment Regime", Law of Ukraine "On foreign economic activity" and others. Attention is focused on the importance of systematization of legislation in the investment sphere by means of its codification. Further ways of improving the national investment legislation are proposed, through the adoption of the Investment Code of Ukraine, which should become a fundamental legal act in the field of investment activity, the norms of which will regulate the relationship between the state and business structures, create a transparent investment system, and contribute to the creation of conditions for the transformation of the investment climate in Ukraine and for strong capital investments for foreign investors. An indicative structure of the future Investment Code of Ukraine is proposed. An example of foreign experience of systematization of investment legislation by means of codification is analyzed.

Key words: investment, investment, investment climate, investment activity, legal framework, investment legislation, investment code, codification, systematization of legislation, public administration, legal support of investment activity, public-private partnership, business structures.

Постановка проблеми. В сучасних економічних реаліях національної економіки, одним з ключових інструментів її відновлення та реформування є інвестиційна діяльність. За таких умов, особливої актуальності набуває питання, які пов'язані із необхідністю вдосконалення правового регулювання публічного управління інвестиційними процесами. Сучасне інвестиційне законодавство України складається з великого масиву нормативно-правових актів, але враховуючи євроінтеграційний вектор України потребує вдосконалення, впорядкування та приведення у відповідність до стандартів Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемні питання державного управління інвестиційними процесами, зокрема аспекти правового регулювання інвестиційної діяльності є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців: Савицької О., Вінник О., Комарової А., Майорова Кириченко О. А., Пересада А. А., Петухов О. М., Чернадчук В. Д. та інших. Серед основних праць можна виділити праці В. Поєдинок, В. Нагребельного, та інших.

© М. О. Ющук, 2023

Значний вклад у теоретичні дослідження процесів інвестування також здійснили вчені-економісти: Ю. Бажал, П. Беленький, А. Гойко, М. Долішний, М. Денисенко, М. Крупка, О. Лапко, С. Онишко, В. Опарін, В. Федоренко, а також вчені-юристи: Л. Воронова, М. Кучерявенко, А. Нечай, П. Пацурківський та інші [11].

Мета статті – здійснення комплексного дослідження та аналізу широкого спектру законодавчої бази, яка регулює процес здійснення інвестиційної політики України, висвітлення існуючих проблем в правовому регулюванні інвестиційної діяльності та надання обґрунтованих пропозицій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Інвестиції – це фундамент ефективної економіки будь-якої цивілізованої держави. Реалізація інвестиційної політики держави на належному рівні є одним з найважливіших факторів політичного та економічного розвитку держави. Ключову роль в ефективній реалізації інвестиційної політики держави відіграє створення сучасної законодавчої бази в цій сфері.

Основним завданням інвестиційної політики в умовах становлення ринкових засад економіки є формування конкурентного на внутрішньому та зовнішньому ринках потенціалу країни. Важливим чинником реалізації цього завдання є якісний стан законодавства у сфері інвестицій. Нестабільність законодавства України сприяє відтоку потенційних інвесторів [12].

На сьогоднішній день, система національного інвестиційного законодавства є складною та розгалуженою.

Відповідно до норм статті 6 Закону України «Про інвестиційну діяльність», відносини, що виникають при здійсненні інвестиційної діяльності на Україні, регулюються цим Законом, іншими законодавчими актами України. Інвестиційна діяльність суб'єктів України за її межами регулюється законодавством іноземної держави, на території якої ця діяльність здійснюється, відповідними договорами України, а також спеціальним законодавством України.

Особливості здійснення інвестиційної діяльності на території України суб'єктами інвестиційної діяльності, розташованими за межами України, а також цих суб'єктів і суб'єктів України в зонах вільного підприємництва на Україні визначаються спеціальним законодавством України [1].

До основних нормативно-правових актів, яка здійснюють регулювання інвестиційної діяльності в Україні відносять наступні :

1) Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ, який є базовим у цій сфері та який визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України. Він спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування економіки України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції [1].

Також в данному законі надано визначення таких понять як: інвестиції, інвестиційна діяльність, інноваційна діяльність, об'єкти інвестиційної діяльності, суб'єкти інвестиційної діяльності.

2) Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ, визначає правове регулювання всіх видів зовнішньоекономічної діяльності в Україні, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, спеціалізацію та кооперацію в галузі виробництва, науки і техніки, економічні зв'язки в галузі будівництва, транспорту, експедиторських, страхових, розрахункових, кредитних та інших банківських операцій, надання різноманітних послуг [2] .

3) Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР, норми якого визначають особливості режиму іноземного інвестування на території України, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України [3]. В законі надано визначення такими термінами як: іноземні інвестори, іноземні інвестиції, підприємство з іноземними інвестиціями.

Цей закон визначає основні гарантії прав іноземних інвесторів на отримання дивидендів та визначають ключові напрями діяльності іноземних інвесторів на території України.

4) Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI [4] який став базисною основою для регулювання економічних відносин між державним та приватним секторами, зокрема в сфері залучення інвестицій.

5) Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 № 5080-VI, який спрямований на забезпечення залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів і визначає правові та організаційні основи створення діяльності, припинення суб'єктів спільного інвестування, особливості управління вктивими зазначених суб'єктів, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання таких активів, особливості емісії, обігу та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування, а також порядок розкриття інформації про їх діяльність [5].

Особливістю вітчизняного інвестиційного законодавства є те, що окремі аспекти в інвестиційній сфері, окрім вищевказаних нормативно-правових актів, регулюються також нормами господарського, податкового, валютного, банківського, фінансового, митного, цивільного й земельного законодавства, правовими актами про приватизацію, підприємництво, інноваційну діяльність, цінні папери та фондовий ринок, концесії тощо [10] .

Зокрема, до таких законодавчих актів слід віднести наступні:

1) Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року № 40-IV [6];

- 2) Закон України «Про фінансовий лізинг» від 04.02.2021 року № 1201-IX [7];
- 3) Закон України «Про угоди про розподіл продукції» 14 вересня 1999 року № 1039-XIV [8];
- 4) Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року № 1576-XII [9].

Слід зазначити, що регулювання в сфері інвестиційної діяльності в Україні здійснюється за допомогою указів Президента, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, а також міжнародно-правових актів, угод, ратифікованих Верховною Радою України.

Враховуючи той факт, що правовий режим інвестування в Україні здійснюється із урахуванням норм цивільного, бюджетного, податкового права, законодавчу базу, яка регулює інвестиційну політику складають кодекси та закони України, які як прямо так і опосередковано здійснюють регулювання інвестиційними процесами в державі, нагального питання набуває питання їх впорядкування та їх систематизації.

Систематизація законодавства це діяльність компетентних державних органів та уповноважених організацій з упорядкування і вдосконалення чинних нормативно-правових актів, зведення їх у єдину внутрішньо-узгоджену систему.

Основними видами систематизації нормативно-правових актів є:

- 1) інкорпорація.
- 2) кодифікація.
- 3) консолидація [13].

Найбільш доречною для впорядкування інвестиційного законодавства в єдину, цілісну систему є шлях кодифікації.

Кодифікацією є вид систематизації законодавства, який передбачає змістовну переробку (усунення розбіжностей протиріч, скасування застарілих норм) нормативно-правових актів, що мають спільний предмет і метод правового регулювання та створення нового систематизованого нормативно-правового акту [13]. Кодифікація є по суті, вищою правотворчою формою систематизації нормативного матеріалу. Вона узагальнює, доповнює та впорядковує лише чинне законодавство, об'єднуючі його у певній галузі права [13]. Результатом кодифікації є прийняття нового зведеного нормативно-правового акту стабільного змісту, який регулює значну частину суспільних відносин у сфері дії певної галузі права. Акт кодифікації завжди значний за обсягом та має складну структуру [13].

Логічним завершенням процедури кодифікації інвестиційного законодавства повинно стати прийняття основного законодавчого акту в цій сфері- Інвестиційного Кодексу України, який має складатися з Загальної, та Особливої частини.

Загальна частина має містити ключові теоретичні визначення таких понять як: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестор, об'єкти інвестицій, категорії інвесторів, інвестиційний договір, інвестиційний клімат.

Також загальна частина визначатиме:

- а) перелік гарантій та пільг для інвесторів;
- б) чіткий механізм захисту прав інвесторів;
- в) механізми державного регулювання інвестиційної діяльності;
- г) інвестиційні взаємовідносини між державою та бізнес-структурами.

Особлива частина має містити положення, які будуть регулювати:

- а) діяльність іноземних інвесторів на території України;
- б) процес вкладення грошових коштів;
- в) договірні форми реалізації інвестиційної діяльності.

Під час розробки структури Інвестиційного Кодексу України, можливо розглянути досвід кодифікації інвестиційного законодавства в зарубіжних країнах.

Якщо подивитися у розрізі країн, які кодифікували своє законодавство, то багато країн, що розвиваються (країни Африки, Південно-Східної Азії, Латинської Америки) мають інвестиційні кодекси. Їх мета – комплексне регулювання інвестиційних відносин, що безпосередньо впливає на інвестиційний клімат країни [12].

До прикладу, з метою підвищення привабливості Марокко, уряд ініціював ряд важливих кроків у інвестиційній сфері. На нашу думку, основним кроком, яке дозволило покращити інвестиційну привабливість країни, стала кодифікація інвестиційного законодавства.

Передумовою до кодифікації інвестиційного законодавства стало зниження притоку прямих іноземних інвестицій. У 1995 році прийнято рішення систематизувати закони у сфері інвестицій у єдиний Кодекс. Кодекс об'єднував в єдиний акт усі стимули, а також положення, спрямовані на спрощення здійснення інвестиційної діяльності.

Основою Інвестиційного кодексу стало заохочення інвестиційної діяльності у приватний сектор. Іншими цілями Кодексу є:

- зниження податку на капітальні товари, необхідні для інвестицій;
- реалізація системи преференцій на користь регіонального розвитку;

- сприяння зайнятості;
- просування експорту;
- зниження інвестиційних витрат;
- захист навколишнього середовища.

Отже, прийняття інвестиційного кодексу дозволило досягти прозорості законодавчої бази та стало стимулом до активізації інвестиційної діяльності. Якщо подивитися, на Індекс інвестиційної свободи, ми побачимо, що на сьогодні Марокко знаходиться на 46 місці, у порівнянні з Україною – 168 місце [12].

Безумовно, з прийняттям Інвестиційного Кодексу України, також виникне нагальна потреба у внесенні змін до значної кількості нормативно-правових актів.

Висновки та перспективи. Узагальнюючи все вищевикладене, слід зробити наступні висновки. З метою приведення національного інвестиційного законодавства до міжнародних стандартів, покращення інвестиційного клімату країни, повернення довіри інвесторів, чинне інвестиційне законодавство України, дійсно потребує процесу систематизації, шляхом кодифікації, що дозволить :

- об'єднати в одному акті правові норми, які здійснюють регулювання повного спектру інвестиційних відносин;
- визначити чітку структуру інвестиційного законодавства України;
- встановити чіткий перелік прав та обов'язків учасників інвестиційних правовідносин;
- встановити перелік гарантій для майбутніх інвесторів;
- визначити механізм державного регулювання інвестиційних відносин.

Список використаних джерел:

1. Про інвестиційну діяльність : закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
2. Про зовнішньо-економічну діяльність : закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
3. Про режим іноземного інвестування: закон України від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про державно-приватне партнерство: закон України від 01.07.2010 № 2404-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>
5. Про інститути спільного інвестування: закон України від 05.07.2012 № 5080-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>
6. Про інноваційну діяльність: закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
7. Про фінансовий лізинг: закон України від 04.02.2021 року № 1201-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>
8. Про угоди про розподіл продукції: закон України від 14 вересня 1999 року № 1039-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14>
9. Про господарські товариства: закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>
10. Інвестиційне законодавство: стан, проблеми, перспективи: Міністерство юстиції України URL: https://minjust.gov.ua/m/str_40069
11. Актуальні питання систематизації інвестиційного законодавства : Волкович Л.Ю., Жеребятіна І.В. Порівняльно-аналітичне право. 2016 № 5 URL : <http://ekhsuir.kspu.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/3068/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%96%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B1%D1%8F%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%2C%20%D0%92%D0%BE%D0%BB-%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf?sequence=1>
12. Застосування іноземного досвіду у вдосконаленні інвестиційного законодавства України: Павленко І.І.. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва, 2015 № 3(1) URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/riprp_2015_3%281%29_20
13. Теорія держави і права: Кириченко В.М., Куракін О.М.[навчальний посібник], Київ: Центр учбової літератури 2010.

References:

1. VRU (1991) Pro investytsiynu diialnist [On investment activity] :Zakon Ukrayiny. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> [In Ukraine].
2. VRU (1991) Pro zovnishno-ekonomichnu diialnist [On external economic activity] Zakon Ukrayiny URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> [In Ukraine].

3. VRU (1996) Pro rezhym inozemnoho investuvannia [On the regime of foreign investment] Zakon Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text> [In Ukraine].
4. VRU (2010) Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo [On public-private partnership] Zakon Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> [In Ukraine].
5. VRU (2012) Pro instituty spilnoho investuvannia [On joint investment institutions] Zakon Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text> [In Ukraine].
6. VRU (2002) Pro innovatsiinu diialnist [On innovative activity] Zakon Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> [In Ukraine].
7. VRU (1997) Pro finansovyi lizinh [About financial leasing] Zakon Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text> [In Ukraine].
8. VRU (1999) Pro uhody pro rozpodil produktsii [About production distribution agreements] Zakon Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14> [In Ukraine].
9. VRU (1991) Pro hospodarski tovarystva [About business associations] Zakon Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> [In Ukraine].
10. Investytsiine zakonodavstvo: stan, problemy,perspektyvy: Ministerstvo yustytzii Ukrainy [Investment legislation: state, problems, prospects: Ministry of Justice of Ukraine] URL: https://minjust.gov.ua/m/str_40069
11. Volkovych L, Zherybatina I. (2016) Actual issues of systematization of investment legislation [Aktualni pytannia systematyzatsii investytsiinoho zakonodavstva] URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/3068/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%96%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B1%D1%8F%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%2C%20%D0%92%D0%BE%D0%BB-%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf?sequence=1>
12. Pavlenko I. (2015) Application of foreign experience in improving the investment legislation of Ukraine [Zastosuvannia inozemnoho dosvidu u vdoskonalenni investytsiinoho zakonodavstva Ukrainy] URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2015_3%281%29__20
13. Kyrychenko V.M., Kurakin O.M. Teoriia derzhavy i prava.[navchalnyi posibnyk], Kyyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2010.